

Вербицька А.В.

Чернігівський національний технологічний університет

КОМПЛЕКС ІНСТРУМЕНТІВ СТИМУЛЮВАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

Актуальність дослідження питань інтернаціоналізації вищої освіти зумовлена інтеграцією України у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір. Інтернаціоналізація відкриває для вищої освіти можливості забезпечення конкурентоздатності закладів вищої освіти через підтримку міжнародного співробітництва у вищій освіті, участі у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах, програмах академічної мобільності, міжнародних рейтингах тощо; зміцнення потенціалу вищої освіти через впровадження результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проєктів на національному та інституційному рівнях. Враховуючи попередні дослідження щодо стратегічних пріоритетів та концептуальних підходів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти України, у статті подальшого розвитку набули драйвери для впровадження пропонуванних засад на інституційному та національному рівнях. Мета статті полягає у визначенні напрямів та інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України в процесі інтеграції до європейського освітньо-наукового простору. У статті теоретично узагальнено тенденції розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в Україні та міжнародний досвід щодо впровадження сучасних принципів та інструментів інтернаціоналізації як стратегії розвитку закладів вищої освіти. На підставі аналізу зарубіжних політик та стратегій інтернаціоналізації вищої освіти пропонується комплекс взаємопов'язаних інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України за такими напрямками, як: мобільність національного та міжнародного освітнього простору; формування міжкультурних компетенцій; забезпечення якості досліджень міжнародного рівня; таргетування пріоритетів міжнародної співпраці. Запропоновано заходи для забезпечення довгостроковості та сталості процесу інтернаціоналізації вищої освіти, в основі якого інтегровані збалансовані міжнародні партнерства.

Ключові слова: інтернаціоналізація, вища освіта, мобільність, міжнародна співпраця, міжкультурні компетенції.

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація вищої освіти є важливою для встановлення глобальних взаємин та зв'язків у світі. Вища освіта виступає важелем для просування України в міжнародний простір, стратегічні партнерства, зміцнення зв'язків з українською діаспорою за кордоном сприяють розвитку суспільства та зростанню якості життя. Інтернаціоналізація забезпечує можливість розвитку глобальної мережі українських освічених закордонних випускників, які можуть виступати агентами України у інших країнах.

Інтернаціоналізація вищої освіти України передбачає формування відкритої для міжнародної спільноти системи вищої освіти України через її інтеграцію у Європейський простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір; забезпечення конкурентоздатності ЗВО через підтримку міжнародного співробітництва у вищій освіті, участі ЗВО

у міжнародних освітніх і дослідницьких програмах, програмах академічної мобільності, міжнародних рейтингах тощо; посилення потенціалу ЗВО через впровадження результатів міжнародних освітніх і дослідницьких проєктів в Україні на національному та інституційному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сфері досліджень з інтернаціоналізації вищої освіти сформувалася потужна вітчизняна школа науковців Інституту вищої освіти НАПН України. Напрацювання дослідників (Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко та ін.) мають теоретичне та практичне значення для впровадження сучасних принципів та інструментів інтернаціоналізації як стратегії розвитку закладів вищої освіти (надалі – ЗВО) [1; 2].

У разі дослідження питань інтернаціоналізації важливо усвідомлювати, що цінним для

України може бути досвід як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. У цьому контексті заслуговують на увагу наукові праці дослідників Школи Лінч Бостонського коледжу (Дж. Гудзік, Дж. Білен, Г. де Віт, Р. Кулен та ін.). Так, учені визначають драйвери розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в майбутньому: транскордонна конкуренція та співпраця організацій; мультицільова та комплексна стратегія інтернаціоналізації; підвищення відповідальності за результати інтернаціоналізації; зміна пріоритетів та стейкхолдерів у сфері транскордонної співпраці [3]. М. Вілборг та С. Робсон проаналізували драйвери інтернаціоналізації на інституційному, програмному та особистісному рівнях, а також визначили комплекс позитивних вимірів інтернаціоналізації [4]. Серед останніх публікацій у сфері стимулюючих інструментів інтернаціоналізації вищої освіти варто відзначити палестинських науковців. Автори визначають заходи розвитку інтернаціоналізації для ЗВО з обмеженими ресурсами: інтернаціоналізація початкових планів та практики забезпечення якості, програми навчальних візитів та волонтерства у локальних громадах для іноземних студентів, залучення закордонних дослідників та практиків до освітнього процесу [5].

Постановка завдання. Враховуючи попередні дослідження, які пропонують стратегічні пріоритети та концептуальні підходи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти України, важливо визначити драйвери для впровадження пропонованих засад на інституційному та національному рівнях.

Мета статті полягає у визначенні напрямів та інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України в процесі інтеграції до європейського освітньо-наукового простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні дослідження щодо конкурентоспроможності вищої освіти України пропонують її модернізацію за інтегрованою моделлю Quadruple Helix, в основі якої – принципи відповідності навчання потребам особистості, суспільства та держави; якості та доброчесності; становлення демократичного підходу; задоволення освітніх потреб студентів відповідно до їхніх інтересів, здібностей та потреб суспільства і держави; мобільності підготовки фахівців для задоволення вимог ринку праці [6]. Інтернаціоналізація системи вищої освіти інтегрує у собі традиційні цінності вітчизняних закладів вищої освіти, кращі зарубіжні практики стратегічного планування міжнародної діяльності, актуальні тенденції міжнародної освіти та механізми гармонізації інтересів стейкхолдерів.

На підставі аналізу зарубіжних політик та стратегій інтернаціоналізації вищої освіти пропонується комплекс взаємопов'язаних інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України за такими напрямками, як: *мобільність національного та міжнародного освітнього простору; формування міжкультурних компетенцій; забезпечення якості досліджень міжнародного рівня; таргетування пріоритетів міжнародної співпраці.*

Для стимулювання мобільності визначено такі інструменти, як: *запровадження пілотного проєкту з визнання компетентностей студентів, отриманих за кордоном завдяки участі в програмах мобільності; комплексна програма адаптації та підтримки іноземних студентів; програма просування української мови та культури; створення центру підтримки іноземних викладачів та фахівців в Україні.*

Міжнародна студентська мобільність залишається найбільш поширеним та важливим засобом інтернаціоналізації на Європейському просторі вищої освіти. Міжнародна мобільність дає змогу учасникам набути досвіду та встановити контакти з представниками інших націй та культур. Знання та розуміння інших культур і націй та достатній рівень володіння іноземною мовою ще ніколи не були такими рушійними для працевлаштування, як зараз в умовах сучасного багатонаціонального середовища [7]. Саме тому заохочення міжнародної мобільності, розвиток міжкультурних компетенцій, а також забезпечення якості та розширення заходів із підтримки мобільності є однією з ключових цілей для розвитку системи вищої освіти України.

Незважаючи на невпинне зростання, середні показники мобільності по Україні залишаються далекими від бажаних. Завдяки відповідному і систематичному включенню компетенцій, набутих за кордоном, удосконалюється якість освітнього процесу та науково-дослідницької діяльності, і як результат – можливості випускників до працевлаштування прогресують. Залучення іноземних фахівців до заходів українських ЗВО дає змогу покращити якість освітніх пропозицій та удосконалити освітні курси і навчальні програми, що підвищує потенціал наукових досліджень та викладання.

Інструментами стимулювання розвитку міжкультурних компетенцій учасників освітнього процесу визначено такі: *врахування міжкультурних компетенцій та інтернаціоналізованих результатів навчання в освітніх програмах; акре-*

дитацію спільних освітніх програм; формування міжкультурних компетенцій в позааудиторній роботі зі здобувачами вищої освіти.

ЗВО активно залучаються до розвитку міжкультурної спільноти вищої освіти. Варто відзначити, що навіть завдяки мобільності як ефективного засобу інтернаціоналізації вищої освіти лише частина студентів та науково-педагогічних працівників має можливість набути закордонного досвіду. Таким чином, щоб розширити горизонти, міжкультурні та глобальні компетентності та розвинути *soft skills* більшості студентів і викладачів важливо забезпечувати якість, структурувати, інтегрувати концепцію внутрішньої інтернаціоналізації. Внутрішня інтернаціоналізація є цілеспрямованою інтеграцією міжнародного та міжкультурного вимірів у формальне та неформальне навчання для всіх студентів у межах внутрішнього середовища. Вона має доповнювати освітні програми, освітній процес, розвиток людських ресурсів у вищій освіті, позааудиторну роботу та культурні взаємозв'язки між етнічними групами. Шляхом внутрішньої інтернаціоналізації досягається інтернаціоналізація навчальних планів, незалежно від того, чи мають студенти досвід навчання за кордоном чи ні. Основний фокус ставиться на процесі навчання та викладання та результатах навчання, які включають міжнародний, міжкультурний та глобальний виміри [8].

Важливо подолати бар'єри акредитації міжнародних спільних програм та програм подвійних дипломів, оскільки вони є важливим важелем інтернаціоналізації. Український викладацький склад має проходити відповідні підвищення кваліфікації для навчання культурно різноманітних груп студентів, функціонування в міжкультурному середовищі, навчання іноземною мовою, підготовки і впровадження програм спільних дипломів. Водночас імперативом є курси української мови та культури, що пропонуються безкоштовно для іноземних громадян – студентів і викладачів, що прибувають в Україну.

Забезпечення якості досліджень міжнародного рівня може досягатися завдяки *державному фінансуванню міжнародної мобільності науковців та дослідників та встановлення нових стратегічних форм партнерства.*

Вища освіта і наука не можуть існувати без міжнародного виміру, позаяк міжнародна співпраця є джерелом нових ідей, розробок та відкриттів, які створюють додану вартість для всіх стейкхолдерів, залучених до освітньо-наукової спільноти та економіки і суспільства загалом.

Міжнародне співробітництво має бути систематично спрямоване на продукування передових знань. Розвиток національного простору вищої освіти та науково-дослідної діяльності вбачається у результатах синергетичної взаємодії “*quadruple helix knowledge*”. Якісні науково-дослідні роботи охоплюють спільні дослідження закладів вищої освіти, державних наукових установ, приватного бізнес-середовища та недержавного сектору громадської діяльності [9].

Для розвитку міжнародної досконалості в українських дослідженнях рушійною силою є якість вищої освіти як у напрямі викладацької, так і наукової діяльності. Вища освіта та дослідження високої якості дадуть змогу Україні реалізувати конкурентоспроможний інноваційний потенціал та критичну масу знань, що є рушійним для просування національної економіки в умовах інформаційного суспільства. Завдяки удосконаленій та ефективній системі досліджень та інновацій Україна має намір підвищити свою конкурентоспроможність у глобальному просторі. Для цього необхідно мати систему фінансових асигнувань у пріоритетних галузях.

Інструменти таргетування пріоритетів міжнародної співпраці такі: *розширення міжнародної співпраці в регіоні Балтійського моря; розширення напрямів та форм мобільності між Україною та ЄС; просування України як країни для навчання іноземних громадян.*

Стратегічні інтереси України, сильні та слабкі сторони переважно визначаються географічним положенням. Географічне розташування та спільні історично закладені традиції співпраці з країнами-сусідами заклали тенденції розвитку освіти і науки України. Україна інстальовала кращі практики систем вищої освіти для зміцнення стратегічної співпраці на міжнародному просторі. Також стратегічно важливо розширювати міжнародну співпрацю і таргетувати напрями співпраці не лише з країнами ЄС, але й інших регіонів світу. Фокус на пріоритетні регіони (разом із визначенням пріоритетних сфер і напрямів співпраці) розглядається як можливість посилення колаборації та залучення інвестицій у розвиток національної вищої освіти.

Висновки. Інтернаціоналізація вищої освіти України визначається частиною довгострокового та сталого процесу, в основі якого – інтегровані збалансовані міжнародні партнерства. Для цього необхідно:

– синергетичне партнерство в ланцюжках «державна–освіта–бізнес–суспільство» у напрямі спільної візії та національних пріоритетів

інтернаціоналізації, підхід когерентної взаємодії стейкхолдерів у досягненні поставлених цілей;

– інтеграція ключових сфер, дотичних мобільності: культура і туризм, внутрішня та міграційна політика, політика зайнятості, суспільний і громадський розвиток, інфраструктура, сфера послуг, зовнішньоекономічні зв'язки тощо;

– спільна підтримка та збереження української мови з одночасною відкритістю та розвитком можливостей для якісної міжкультурної комуніка-

ції іноземними мовами, що пришвидшить притік талановитих іноземних студентів і викладачів;

– інтегрована політика уряду, що встановлює гнучкі адміністративні та юридичні процедури підтримки інтернаціоналізації;

– встановлення визнаної інтегрованої національної ідентичності вищої освіти України, що покращить імідж країни на глобальному просторі вищої освіти і науки, популярною для навчання та дослідження.

Список літератури:

1. Горбунова Л.С., Дебич М.А., Зінченко В., Сікорська І.М., Степаненко І.В. и Шипко О. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації. 2016. Київ : ІВО НАПН України. 158 с.
2. Степаненко І., Дебич М. (2017). Інтернаціоналізація як інструмент розвитку лідерського потенціалу університету: навчальний посібник. 2017. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети».
3. Hudzik J.K. Drivers of and Speculation over the Future of Higher Education Internationalization / In: Jones E., Coelen R., Beelen J., Wit H. (eds). Global and Local Internationalization. Transgressions: Cultural Studies and Education. 2016. SensePublishers, Rotterdam.
4. Monne Wihlborg & Sue Robson. Internationalisation of higher education: drivers, rationales, priorities, values and impacts, *European Journal of Higher Education*, 2018. No 8: 1, pp. 8–18. DOI: 10.1080/21568235.2017.1376696.
5. Yahya A.H. Tools for Internationalizing Higher Education in Developing Countries. / In: Fardoun H., Downing K., Mok M. (eds). The Future of Higher Education in the Middle East and Africa. 2018. Springer, Cham.
6. Холявко Н.І. Модернізація системи вищої освіти в умовах становлення інформаційної економіки : монографія. Чернівці : видавець Брагінець О.В., 2018. 382 с.
7. European Commission/EACEA/Eurydice. The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg : Publications Office of the European Union.
8. Beelen J., Jones E. Redefining Internationalization at Home. / In: Curaj A., Matei L., Pricopie R., Salmi J., Scott P. (eds). The European Higher Education Area. 2015. Springer, Cham.
9. Kholiavko N.I., & Shestakovska T. Methodological aspects of universities' R&D commercialization in Ukraine in the context of the Quadruple Helix Model. *Jurnal Perspektif Pembiayaan Dan Pembangunan Daerah*, 2018. No 6(2), pp. 265–276.

Verbytska A.V. THE COMPLEX OF INSTRUMENTS FOR STIMULATION HIGHER EDUCATION INTERNATIONALIZATION OF UKRAINE IN THE PROCESS OF INTEGRATION INTO THE EUROPEAN EDUCATIONAL-RESEARCH AREA

The relevance of the research on the issues of higher education internationalization is rationalized by the integration of Ukraine into the European Higher Education Area and the European Research Area. Internationalization opens new opportunities for higher education to ensure the competitiveness of higher education institutions through the support of international cooperation in higher education, participation in international educational and research programs, academic mobility programs, international rankings, etc.; enhancing the potential of higher education through the implementation of international educational and research projects at national and institutional levels. Taking into account previous research on the strategic priorities and conceptual approaches to the development of higher education internationalization in Ukraine, the drivers for the implementation of the proposed foundations at the institutional and national levels are further developed in the article. The purpose of the article is to identify the directions and instruments for stimulating the internationalization of higher education of Ukraine in the process of integration into the European educational and scientific space. The article theoretically generalizes the tendencies of the development of the internationalization of higher education in Ukraine, and the international experience in the implementation of modern principles and instruments of internationalization as a strategy for development of higher education institutions. Based on the analysis of foreign policies and strategies of internationalization of higher education, a set of interrelated tools for stimulating higher education internationalization of Ukraine is proposed by the following direction: mobility of national and international educational space; formation of intercultural competences; quality assurance of international studies; targeting of international cooperation priorities. Measures to ensure the long-term and sustainable internationalization process of higher education on the basis of integrated balanced international partnerships have been proposed.

Key words: internationalization, higher education, mobility, international collaboration, intercultural competence.